

DKAB VE İHL MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN ÖĞRENCİ TUTUMLARINA ETKİSİ

The Effect of Teachers' Communication Skills and Students' Attitudes Towards DKAB and IHL Vocational Courses

Ümit KALKAN

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Assist. Prof., Ankara Sosyal Bilimler University Faculty of Islamic Sciences Department of Philosophy and Religious Sciences Department of Religious Education, Ankara, Turkey

✉ umit.kalkan@asbu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-4005-7488>

Ramazan ATASOY

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye

Assist. Prof., Harran University Faculty of Education Department of Primary Education Division of Classroom Education, Sanliurfa, Turkey

✉ atasoyramazan@harran.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-9198-074X>

Mehmet KARADAĞ

Dr., Necip Fazıl Kısakürek Fen Lisesi, Şanlıurfa, Türkiye

Dr. Necip Fazıl Kısakurek Science High School, Sanliurfa, Turkey

✉ mkaradag@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3903-0923>

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 16.01.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 23.05.2022

Yayın Tarihi / Published: 15.06.2022

” Atıf / Cite as: Kalkan, Ümit - Atasoy, Ramazan - Karadağ, Mehmet. “DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İletişim Becerilerinin Öğrenci Tutumlarına Etkisi”. *Mütefekkir* 9/17 (2022), 149-176. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1128644>

© Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

🔍 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

DKAB VE İHL MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN ÖĞRENCİ TUTUMLARINA ETKİSİ

Öz

Öğretmenlerin iletişim becerileri, öğrencilerin başta derslerine yönelik tutumları olmak üzere, okul yaşantılarını şekillendirerek gelecek yaşamlarında psiko-sosyal ve dinî açıdan iyi/kötü birçok etkiye neden olabilmektedir. Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde görev yapan DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerinin öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları üzerindeki etkisinin farklı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel araştırma yönteminde, öğretmen iletişim becerileri değerlendirme ölçeği ve din kültürü ve ahlak bilgisi dersi tutum ölçeği kullanılarak ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. Çalışma grubu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Hala Sultan İlahiyat Koleji'nde öğrenim gören 1117 öğrenci arasından ölçüt temelli amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen 399 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, meslek dersleri öğretmenlerinin öğrencilerle olan iletişim becerilerin yüksek düzeyde olduğu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre öğretmenleriyle daha rahat iletişim kurduğu, öğretmenlerin iletişim becerilerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları orta düzeydedir. Cinsiyet değişkenine göre öğrenci tutumları, sevme ve ilgi boyutlarında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık varken, sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı yönde ilişkiler vardır. Öğretmenlerin iletişim becerileri, öğrencilerin derslerine yönelik tutumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, DKAB Dersi ve İHL Meslek Dersleri, DKAB ve İHL Öğretmenleri, İletişim Becerileri, Tutum.

The Effect of Teachers' Communication Skills and Students' Attitudes Towards DKAB and IHL Vocational Courses

Abstract

The communication skills of teachers can cause many positive or bad effects in their future lives in terms of psycho-social and religious aspects by shaping students' attitudes towards their lessons and school life. This study aims to examine the effects of religion lesson teachers working in the TRNC on their communication skills and students' attitudes towards these lessons according to different variables. The study group of the research, which was designed according to the relational survey model using the quantitative research method, consists of 399 students selected by criterion-based purposive sampling method among 1117 students studying at Hala Sultan Theology College in the 2020-2021 academic year. According to the results of the research, it has been seen that the communication skills of the vocational course teachers with the students are at a high level, the female students communicate more easily with their teachers than the male students, and the communication skills of the teachers do not differ according to the grade levels. Students' attitudes towards DKAB and IHL vocational courses are at a moderate level. While there is a significant difference between male and female students in terms of student attitudes, liking and interest dimensions according to the gender variable, there is no significant difference according to the class variable. There is a statistically positive and significant relationship between teachers' communication skills and students' attitudes towards DKAB and IHL vocational courses. Teachers' communication skills significantly predict students' attitudes towards their lessons.

Keywords: Religious Education, Religious Culture and Vocational Courses, Teachers, Communication Skills, Attitude.

GİRİŞ

Son yıllarda bilim ve teknolojiadaki gelişmeler birçok alanda olduğu gibi eğitimde de köklü değişimlere neden olmuştur. Değişimin bilgiye, bilginin değerine dolayısıyla eğitime, bireye ve buna bağlı olarak toplumsal yaşama dair olumlu/olumsuz birtakım etkilerinin olması tartışmasız bir gerçektir. Değişimin olumsuz etkileri bireyi, toplumu ve devletleri de etkileyen sorunlara neden olabileceğinden, ülkeler eğitim felsefelerini ve politikalarını, toplumlarının ihtiyacı olan bireylerin sahip olması gereken vasıfları niteleyen amaçları bir hedef olarak belirleyerek bu doğrultuda eğitim politikalarında düzenlemeler yapmaktadır.¹ Ülkeler, bu düzenlemelerle bir yandan gelecek perspektiflerini oluşturmakta, diğer taraftan, toplumlarının geçmişten getirdiği dinî/kültürel kod ve birikimlerini de gelecek kuşaklara aktarmayı hedeflemektedir. Eğitimin temel amaçlarından biri de bireyin iyi bir insan olma erdemine ulaşmasını, kültürlenmesini, toplumsallaşmasını, bireysel gelişimine katkı sağlamasını temin etmektir.² Bu durum insanın eğitimle arasındaki ilişkiyi zorunlu kılmaktadır.³ Öğrenme ve bir yaşam alanı olarak okulların bu amaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılması, öğretmenlerin mesleki yeterlilik ve gelişimlerinin yanı sıra öğretim süreçlerinde daha aktif olmasını zorunlu kılmaktadır.⁴ Eğitim kurumlarının etkililiğinin belirlenmesine yönelik somut çalışmalara her ne kadar 1960'lı yıllardan sonra başlansa da, öğretmen etkililiği çalışmaları daha eskiye dayanmaktadır.⁵ Geçmişte etkili bir öğretmenin rolü, sınıfta öğretimi yönlendirme, gerçekleştirme, bilgiyi taşıma, deneyim ve tecrübelerini aktarma iken günümüzde öğrencisine öğrenme fırsatları sunmaya, bilgiyi eleştirel olarak analiz edebilmesine yardımcı olabilecek işbirliğine dayalı etkileşimli öğrenme ortamı oluşturmaya dönüşmüştür.⁶ Öğretmenin bu ortamı oluşturabilmesi mesleki bilgi ve tecrübesini etkili bir şekilde kullanabilmesine bağlıdır.⁷ Ayrıca öğretmenin iletişim becerisi, öğrencilerin başta öğrenme yaşantıları olmak üzere, okul ve derslerine yönelik tutumlarını olumlu/olumsuz etkilemekte dahası gelecek yaşantılarında psiko-sosyal birçok açıdan iyi/kötü etkiye neden olabilmektedir. Okul-öğretmen ve öğrenci eksenindeki bu etkinin neden ve sonuçlarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ve İmam Hatip Lisesi (İHL) meslek dersleri öğretmenleri boyutunda incelenmesi bu araştırmanın temel problem durumunu oluşturmaktadır. Alanyazında farklı

¹ MEB, "Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu", Kurumsal, *2023vizyonu.meb.gov.tr* (2018).

² Hilmi Ziya Ülken, *Eğitim Felsefesi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1967), 37.

³ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995), 4.

⁴ Eurydice, *Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe* (2019).

⁵ Fatmanur Özen, "Etkili Öğretmenlerin Dünyü Bugünü", *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 1/1 (2019), 150.

⁶ MEB, "Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu" (2018).

⁷ Derya Yıldız vd., "Öğretmenlerin İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği Geliştirme Çalışması", *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 6/1 (2018), 50.

branştaki öğretmen ve öğretmen adaylarının iletişim becerileri ve değişik kademelerdeki öğrencilerin farklı derslere ilişkin tutumlarına yönelik araştırmalar⁸ görülmekle birlikte öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin derslere yönelik tutumları arasındaki ilişkiye odaklanan bir araştırmaya rastlanılmamış olması bu çalışmanın yürütülmesindeki temel gerekçeyi oluşturmaktadır. Araştırmanın, öğretmenlerin iletişim becerilerinin, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarına etkisini incelemesi yönüyle önemli olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla sırasıyla araştırma değişkenleri olan iletişim ve tutum kavramları üzerinde durulacaktır.

1. İLETİŞİM BECERİLERİ

İletişim, duygu ve düşüncelerin yazılı, sözlü ve beden dili kullanılarak karşı tarafa farklı şekillerde aktarılması olarak tanımlanabilir.⁹ Doğası gereği insanın sosyal çevresiyle etkileşimde olması, sürekli bir iletişim sürecinde olması zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bireyin kendini daha iyi ifade edebilmesi ve muhataplarını daha iyi anlayabilmesi için iletişimin temel unsurlarını, konuşma ve dinleme becerilerinin yanı sıra iletişim sürecine etki eden diğer faktörleri kavrayacak iletişim becerilerine sahip olmasını gerekli kılmaktadır.¹⁰ Birçok alanda olduğu gibi eğitimde de öğretmen-öğrenci arasındaki iletişimin sürdürülebilirliği öğretmenin etkili iletişim becerilerini profesyonel bir şekilde kullanmasıyla yakından ilişkili olup bu iletişim biçimi, öğrencilerin akademik ve sosyal hayattaki başarılarını da doğrudan etkilemektedir.¹¹ İletişimin, örgütsel bir yapı olarak eğitim kurumlarında daha resmi ve belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmesi iletişimin hiyerarşik bir yapıda gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bireylerarası iletişimin hiyerarşik olması, iletişim sürecini bazen olumsuz etkileyebilir. Bu durum okul yönetimi-öğretmen, öğrenci-veli ve diğer paydaşlar arasında iletişim engellerine neden olabilmektedir.¹²

İletişim becerileri genel olarak; empati kurabilme, etkili konuşabilme ve dinleyebilme, kendini iyi tanıyabilme, muhatabına güvenebilme ve

⁸ Mustafa Kutlu - İjlal Ocak, "Öğretmenlerin İletişim Becerileri ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi* 6/2 (2020), 100; Songül Tümkaya - Çiğdem Asar, "İlkokul Yöneticilerinin İletişim Becerilerine İlişkin Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26/1 (2017), 243; Tevfik Uzun vd., "Öğretmenlerin İletişim Becerileri İle Öğrencilerin Derse İlgileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/3 (2018), 622.

⁹ Metin Elkatmış - Emre Ünal, "Sınıf Öğretmeni Adaylarının İletişim Beceri Düzeylerine Yönelik Bir Çalışma", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/1 (2014), 109.

¹⁰ Yıldız vd., "Öğretmenlerin İletişim Becerileri", 50.

¹¹ Christopher J. Claus vd., "The Relationship Between Instructor Misbehaviors and Student Antisocial Behavioral Alteration Techniques: The Roles of Instructor Attractiveness, Humor, and Relational Closeness", *Communication Education* 61/2 (2012), 163.

¹² Aytaç Açıklık - Selahattin Turan, *Okullarda Etkili İletişim* (Ankara: Pegem Akademi, 2011), 27.

saygılı olabilme aynı zamanda güven verebilme, beden dilini kullanabilme ve geri dönüt sağlayabilme şeklinde sıralanmaktadır.¹³ Alanyazında yapılan araştırmalarda iletişim becerilerinin, “empati ve yardım becerileri”, “iletişim ortamı oluşturma”, “sınıf yönetimi”, “iletişim engelleri” gibi farklı boyutlarda incelendiği görülmektedir.

Empati, kişinin iletişime geçtiği bireyi veya toplumu düşünce, duygu ve davranış konularında daha iyi anlayabilmesi için kendini onun yerine koyarak duygudaş olabilmesi ve bu doğrultuda hareket edebilmesi olarak tanımlanır.¹⁴ Öğretmenin empati ile yaklaşarak iletişime geçmesi, öğrencinin duygularını hissederek neye ihtiyacı olduğunu anlamasını ve ona yardım etme duygusuna yönelik davranışlar sergilemesini sağlar. Çünkü empati ile özgeci davranış arasında güçlü bir ilişki vardır.¹⁵ Empati kurabilen öğretmen, öncelikle yardım etmeyi sever, değer verir, duygusal davranır, kendisine güvenir ve paylaşımcıdır.¹⁶ Empati becerisinden yoksun olan öğretmen, öğrencinin iç dünyasını ve duygularını ihmal ederek motivasyon kaybına sebep olmaktadır.¹⁷

Etkili iletişim ortamı ancak uygun sınıf ortamı ve yapısının oluşması ile mümkündür. Etkili bir iletişim ortamı hem öğrenci hem de öğretmen için önem arz etmektedir. Öğrencinin istedik davranış sergilemesi ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması için öncelikle öğretmen-öğrenci iletişiminin pozitif olmasının yanında sınıf içi iletişim ortamının da ayrıca tasarlanması gerekmektedir. Sınıf içi iletişim ortamının ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin niteliği öğrencinin akademik başarısında doğrudan etkilidir. Alanyazında sınıf yönetimi üzerine yapılan farklı tanımlarda öğretmenin sınıf içinde aktif olması için etkili iletişimin şart olduğu vurgulanmaktadır.¹⁸ Öğretmen, sınıf içerisinde öğrencileriyle kurduğu iletişimi sürdürebilir kılarak etkili bir öğretim ortamı oluşturabilir.¹⁹ Sınıf içi iletişimi başarılı şekilde sağlayan bir öğretmen, bu sayede sınıfı rahatlıkla yönetebilmektedir. Etkili iletişim sayesinde beklentileri karşılanan öğrenci, sınıf içi görev ve sorumluluklarının farkında olur.²⁰ İletişim esnasında bir mesajın iletilmesini veya alınmasını engelleyen tüm

¹³ Demet Gürüz - Ayşen Temel Eğinli, *Kişilerarası İletişim: Bilgiler-Etkiler-Engeller* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2008), 50.

¹⁴ Gülbeniz Akduman vd., “İletişim Becerileri Üstünde Empati ve Psikolojik Sağlamlığın Etkisi: Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri ve Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Öğrencileriyle Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/4 (2018), 768.

¹⁵ Philip G. Zimbardo - Richard J. Gerrin, *Psikolojiye Giriş: Psikoloji ve Yaşam*, çev. Gamze Sart (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015), 171.

¹⁶ Akduman vd., “İletişim Becerileri”, 769.

¹⁷ Yıldız vd., “Öğretmenlerin İletişim Becerileri”, 51.

¹⁸ Ramazan Atasoy - Celalettin Özden, “Sınıfta Öğretim”, *21. Yüzyıl Okullarını Yeniden Düşünmek* (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 230.

¹⁹ Selçuk Şahingöz, “Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sınıf Yönetimine İlişkin Bilişsel Algılarının Değerlendirilmesi”, *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/1 (2021), 286.

²⁰ Vural Hoşgörür, “İletişim”, *Sınıf Yönetimi*, ed. Zeki Kaya (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 167.

unsurlar iletişim engelleri olarak ifade edilebilir.²¹ İletişim engellerini; dikkati dağıtan fiziksel nedenler, kullanılan sözcükler ve psikolojik nedenler, karşılıklı uzaklık, farklı düşüncede olmak, birtakım yargıya varmak, anlamakta yetersiz kalmak, farklı bir dil kullanmak, beklentiye göre dinlemek, statü farklılığı, zaman yetersizliği, usandıran iletişim şeklinde sıralanabilir.²² Öğretmen öğrencisine emirler veriyor veya yönlendiriyorsa lakap ile çağırıyorsa, ötekileştiriyorsa, sorguluyorsa, oyalıyorsa ya da sadece belirli öğrencilerin davranışlarını pekiştiriyorsa bu ortamda olumlu bir iletişimden söz edilemez.²³

2. TUTUM

Tutum, bireyin yaşadığı ortamı gözlemleyip verdiği tepki veya öğrenirken oluşan duygu veya davranışın bir karışımı olarak tanımlanmaktadır.²⁴ Tutumlar, davranışlar üzerinde belirgin etkileri olan kazanılmış kişilik özellikleridir. Birey, aile, okul ve çevresinden öğrendikleri ile zaman içerisinde karşılaştığı durumlara yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere bazı eğilimler sergiler. Dolayısıyla bireyin davranışlarının oluşumunda çoğu kez tutumların yani eğilimlerin etkisi vardır. Bu eğilimlerin tutum olarak nitelendirilebilmesi için de uzun süreli olması gerekir.²⁵ Tutumlar, bireyin karakteri, kişiliği, yaşayıp yetiştigi toplumun kültürel özellikleri ve eğitim birikimi ile şekillenmektedir. Bir durum karşısında olumlu veya olumsuz tepkide bulunmak, davranış sergilemek bireyin tutumları ile ilişkilidir.²⁶

Tutumlar, her zaman gözlemlenebilir ve/veya sabit tepkiler değildir. Bireyin inancı, düşüncesi ve davranışları tutumların meydana gelmesinde ve ne yönde olduğu hakkında belirleyici olup süreklilik arz edebilmektedir.²⁷ Tutumların oluşumunda ve değişiminde taklit ve şartlanma gibi öğrenme unsurları da etkilidir. Bireyin içinde bulunduğu aile ortamı, çevre ve öğretmen davranışları öğrencide dine yönelik tutumun oluşumunda ve değişmesinde temel etmenlerdendir. Din dersine karşı öğrencilerin geliştirdikleri tutum ise, öğrencinin din hakkında ve din ile ilgili durumlara karşı geliştirmiş olduğu olumlu ya da olumsuz duygu, düşünce ve davranış tarzları şeklinde olabilir. Din ve dine ait öğeler, dine

²¹ Zeyyad Sabuncuoğlu - Murat Gümüş, *Örgütlerde İletişim* (Arıkan Yayıncılık, 2008), 137.

²² Tarık Solmuş, *İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler* (İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004), 178.

²³ Yıldız vd., "Öğretmenlerin İletişim Becerileri", 52.

²⁴ Şuayip Özdemir - Rahime Çelik, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 9.

²⁵ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kavramları* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993), 519.

²⁶ Berna Ürün Karahan, "Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 26/1 (2018), 67.

²⁷ Jale Balaban Salı, "Tutumların Öğretimi", *İçerik Türlerine Dayalı Öğretim*, ed. Ali Şimşek (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006), 154.

yönelik tutumu oluşturur. Bireyin dine yönelik tutumları dinî bilgi ve inançların ürünü olup diğer tüm tutumlarda olduğu gibi bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeler içermektedir. İHL meslek dersleri ve DKAB öğretmenlerinin duygu, düşünce ve davranış tarzlarının öğrencinin dine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumlar geliştirmelerinde etki sahibi oldukları bir gerçektir.²⁸

Eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri de derslere karşı öğrencilerde olumlu bir tutum geliştirmektir.²⁹ Zira öğrencinin okula, öğretmenlerine ve derslerine karşı geliştirdiği tutumlar akademik başarısının yanı sıra gelecek yaşamıyla ilgili psiko-sosyal ve dinî açıdan da iyi/kötü birçok etkiye neden olabilir. Dinî tutumlar bireyin yaşamında merkezi bir role sahiptir, dolayısıyla diğer alanlardaki tutumların şekillenmesindeki etkisi nedeniyle din dersine yönelik olumsuz tutumlar, öğrencinin dine ve inanca yönelik olumsuz tutumlar geliştirmesini de tetikleyebilir.³⁰ Bu nedenle din eğitimi verilen eğitim kurumlarında gerek okul yönetimi gerek DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin bu derslerin amaç ve hedefleri doğrultusunda öğrencilere dinî ve ahlâkî değerlere karşı olumlu tutumlar kazandırma noktasında daha hassas olmaları son derece önemlidir. Öğrencinin din eğitimi edindiği olumlu ya da olumsuz tecrübeler söz konusu derse ve öğretmene karşı tutumlarını etkileyebilir.³¹ Nitekim dine karşı tutum ile din derslerine ve öğretmene yönelik tutum arasında doğrudan bir ilişki olduğu bilinmektedir.³²

3. AMAÇ

Bu çalışmada, öğrenciler açısından öğretmenlerin iletişim becerilerinin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları üzerindeki etkisinin farklı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. KKTC’de din eğitimi yönelik yapılan çalışmaların azlığı³³ düşünüldüğünde araştırma

²⁸ Mevlüt Kaya, “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12 (2001), 44.

²⁹ Mahmut Zengin, “Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/25 (2013), 276.

³⁰ Mehmet Karadağ - Ümit Kalkan, “Teaching Application Problems of Religious Culture and Moral Knowledge Pre-service Teachers (Case of TRNC)”, *Asia-Pacific Journal of Educational Management Research* 6/2 (2021), 46.

³¹ Nurullah Altaş, “Öğrenci Velilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Karşı Tutum Düzeylerinin Dini Tutum Düzeyleriyle İlişkisi (Ön Araştırma)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/1 (2004), 87.

³² Kaya, “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları”, 276.

³³ Talip Atalay, “Öğretmen ve Müfredat Ekseninde KKTC’de Örgün Din Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7 (20 Temmuz 2004), 7; Karadağ - Kalkan, “Teaching Application Problems”, 45; Ümit Kalkan vd., “Din Dersine Yönelik Öğrenci Tutumlarının İncelenmesi: KKTC Örneği”, *Turkish Studies - Religion* 16/1 (2021), 17; Volkan Nurçin, *Kıbrıs’ta Din Eğitiminin Dönüşümü ve Türkiye’nin Etkileri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019), 1.

kapsamında elde edilecek bulguların alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- a) Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik tutumları ne düzeydedir?
- b) Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- c) Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları ne düzeydedir.
- d) Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- e) Öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- f) Öğretmenlerin iletişim becerileri öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarını yordamakta mıdır?

4. YÖNTEM

Araştırma, öğrencilerin İHL meslek dersleri ve DKAB öğretmenlerinin iletişim becerileri algıları ile din derslerine yönelik tutumları arasındaki ilişki incelendiğinden nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirleme amacıyla yapılır ve değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon ve karşılaştırma şeklinde iki türlü gerçekleştirilir.³⁴ Araştırmanın çalışma evreni 2020-2021 eğitim öğretim yılında Hala Sultan İlahiyat Koleji'nde öğrenim gören 1117 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise 1117 öğrenci arasından ölçüt temelli amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen toplam 399 öğrencidir. Örneklem belirlenirken 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri ölçüt alınmış, kolej ve Anadolu bölümündeki 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin pandemi döneminde uzaktan/online eğitim yapmaları ve öğretmenleriyle birebir iletişim kurma imkanları olmaması nedeniyle ortaokul kısmında yer alan öğrenciler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırma verileri 01.03.2021-05.06.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin betimsel istatistikleri Tablo1'de gösterilmiştir.

³⁴ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık, 1994), 110.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

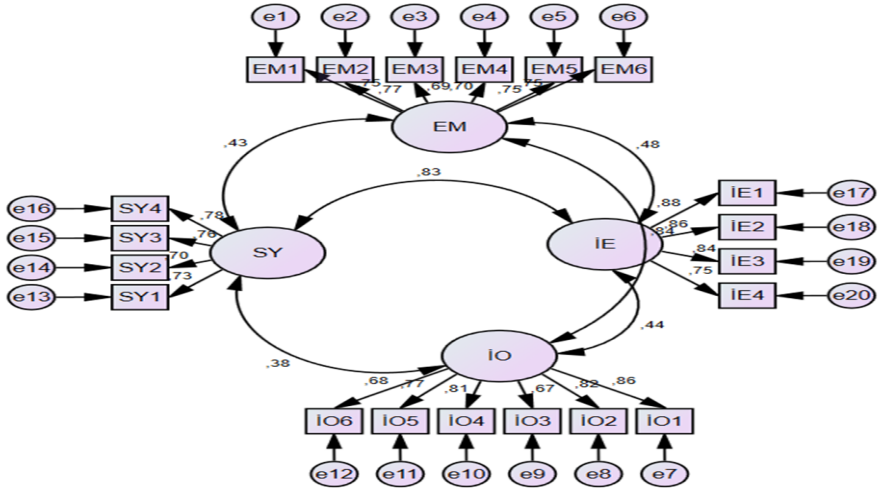
<i>Değişkenler</i>	<i>f</i>	<i>Kız</i>	<i>Erkek</i>	<i>%</i>	
Sınıflar	9. Sınıf	90	59	31	22.6
	10.Sınıf	70	43	27	17.5
	11. Sınıf	137	72	65	34.3
	12. Sınıf	102	37	65	25.6
Toplam	399	211	188	100	

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 399 öğrencinin 211'i (%52.9) kız, 188'i (%47.1) erkektir. Bu öğrencilerin 90'ı (%22.6) 9. Sınıf, 70'i (%17.5) 10. sınıf, 137'si (%34.3) 11. sınıf, 102'si (%25.6) 12. sınıfta öğrenim görmektedir.

Araştırmada verilerin toplanması aşamasında “kişisel bilgi formu”, “Öğretmenlerin İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” (ÖİBDÖ) ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Tutum Ölçeği (DKABDTÖ) olmak üzere üç ölçme aracı kullanılmıştır.

Öğretmenlerin İletişim Becerileri Ölçeği (ÖİBÖ), Yıldız, Kılıç ve Yavuz tarafından geliştirilmiştir.³⁵ Empati ve yardım becerileri, iletişim ortamı oluşturma, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri olarak dört alt boyutta toplamda 20 maddeden oluşmaktadır. “Her zaman, sık sık, bazen, nadiren ve hiçbir zaman” şeklinde değerlendirilen Likert tipli bir ölçek olup maddelerinin 12'si olumlu, 8'i ise olumsuz yargı içermektedir. Ölçeğin orijinal ve bu çalışmaya ilişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçları Şekil 1'de ve Tablo 2'de verilmiştir.

Şekil 1. ÖİBDÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

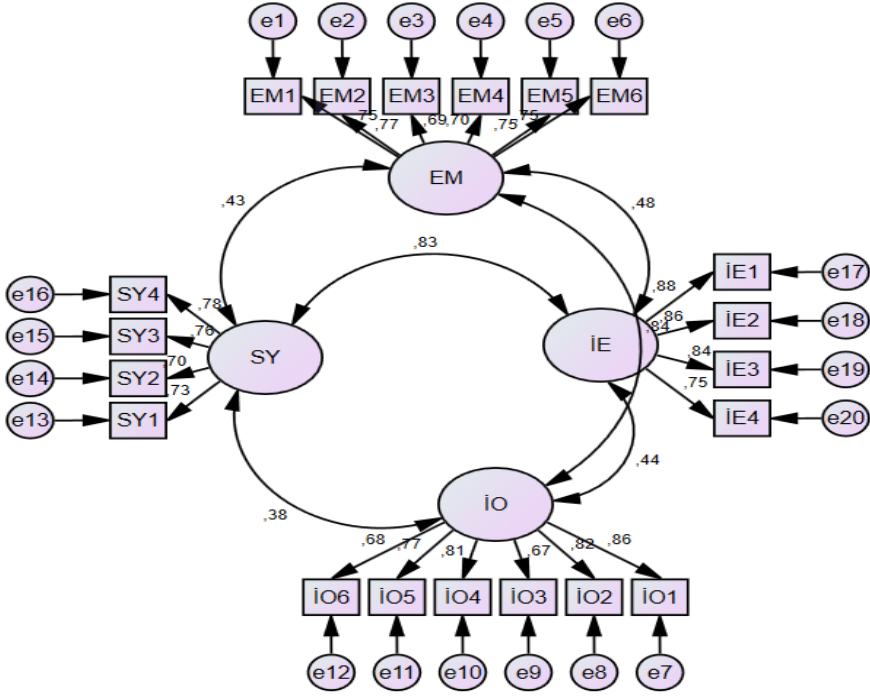
³⁵ Yıldız vd., “Öğretmenlerin İletişim Becerileri”, 48.

Tablo 2. Öğretmenlerin İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeğine ilişkin DFA sonuçları

Ölçekler	x2 (sd)	x2/(sd)	CFI	GFI	AGFI	TLI	RMSEA	SRMR
ÖİBDÖ: (Orijinal)	248.76 (164)	1.517	.959	.915	.891	.937	.045	.045
ÖİBDÖ: (Güncel)	367.87 (164)	2.243	.957	.915	.890	.95	.056	.054

ÖİBDÖ ölçeğinin geneline ait Cronbach Alpha değeri .90'dır. Ölçeğin alt boyutlarında ise "empati ve yardım becerileri" ($\alpha=.87$), "iletişim ortamı oluşturma" ($\alpha=.82$), "sınıf yönetimi" ($\alpha=.73$) ve "iletişim engelleri" ($\alpha=.74$) olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğe ait Cronbach Alpha değeri ise .92 şeklindedir. Ölçeğin alt boyutlarında ise "empati ve yardım becerileri" ($\alpha=.87$), "iletişim ortamı oluşturma" ($\alpha=.89$), "sınıf yönetimi" ($\alpha=.83$) ve "iletişim engelleri" ($\alpha=.90$) olarak bulunmuştur. Şekil 1 ve Tablo 2'de yer alan doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri şu şekildedir: [x^2 (df= 164) = 367.87, CFI = .957, GFI = .915, AGFI = .891, TLI = .95, RMSEA = .056, SRMR = .054]. Modele ilişkin uyum değerleri değerlendirildiğinde x^2/df oranının 3'in, yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değerinin .08'nin ve standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü (SRMR) değerinin .08'in altında olduğu, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), Uyum iyiliği indeksi (GFI) ve Tucker-Lewis indeksi (TLI) değerlerinin .90'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte düzeltilmiş iyilik uyum indeksinin (AGFI) .89 olması ölçeğin orijinal değerleriyle aynı ve kabul edilebilir referans aralığında olduğu görülmüştür. Bu kapsamda analiz edilen modelin araştırma verileriyle iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada kullanılan bir diğer ölçek ise Özdemir ve Çelik (2017) tarafından geliştirilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Tutum Ölçeği (DKABDTÖ)'dir ve toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte sevme, fayda, ilgi, istek ve güven olmak üzere beş boyut yer almaktadır. Likert tipli bir ölçek olup "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum" şeklinde değerlendirilmiştir. Ölçeğin orijinal ve bu çalışmaya ilişkin DFA sonuçları Şekil 2'de ve Tablo 3'te verilmiştir.

Şekil 2. DKABDTÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Tablo 3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Tutum Ölçeğine ilişkin DFA sonuçları

Ölçekler	χ^2 (sd)	$\chi^2/(sd)$	CFI	GFI	AGFI	TLI	RMSEA	SRMR
*DKABDTÖ	SPSS paket programında faktör analizi yapılmıştır.							
** DKABDTÖ	775.01 (312)	2.484	.942	.872	.847	.934	.061	.070

* ÖİBDÖ orijinal kaynak:

** Bu araştırmaya ilişkin DFA sonuçları.

DKABDTÖ geneline ait Cronbach Alpha değeri .89'dur. Ölçeğin alt boyutlarında ise "sevme" ($\alpha=.83$), "fayda" ($\alpha=.67$), "ilgi" ($\alpha=.77$), "istek" ($\alpha=.72$) ve "güven" ($\alpha=.63$) olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin geneline ait Cronbach Alpha değeri ise .74 şeklindedir. Ölçeğin alt boyutlarında ise "sevme" ($\alpha=.92$), "fayda" ($\alpha=.87$), "ilgi" ($\alpha=.91$), "istek" ($\alpha=.88$) ve "güven" ($\alpha=.89$) olarak bulunmuştur. Şekil 2 ve Tablo 3'te yer alan doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri ise şu şekildedir: [χ^2 (df= 312) = 775.01, CFI = .942, GFI = .872, AGFI = .847, TLI = .934, RMSEA = .061, SRMR = .070]. Modele ilişkin uyum değerleri değerlendirildiğinde χ^2/df oranının 3'ün, yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değerinin .08'in ve standartlaştırılmış hata kareleri

ortalamasının karekökü (SRMR) değerinin .08'in altında olduğu ve karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) ve Tucker-Lewis indeksi (TLI) değerlerinin .95'e yakın ve çok iyi uyum sergilediği görülmektedir. Bununla birlikte, uyum iyiliği indeksi (GFI) ve düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (AGFI)'nin .872-.847 aralığında kısmen iyi uyum verdiği görülmektedir. Bu kapsamda tüm değerler bir bütün olarak değerlendirildiğinde analiz edilen ölçeğim DFA değerlerinin iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

Veri seti analiz edilirken SPSS 23 ve Amos 24 paket programları kullanılmıştır. İlk olarak, veri ayıklama sürecinde katılımcılardan elde edilen hatalı ve eksik kodlamalar incelenmiş, ölçeklerden biri ya da her ikisini doldurmayan, eksik bırakan 12 katılımcının verileri değerlendirmeye alınmamıştır. Yapılan değerlendirme sonucuna göre toplamda 399 anket geçerli sayılmıştır. ÖİBDÖ ve DKABDTÖ'ünde yer alan ifadelerin ortalamalarına yönelik puanlamalar yorumlanırken kaynak ölçeklerin ifadeleri [1.00 - 1.80: hiçbir zaman/kesinlikle katılmıyorum; 1.81 - 2.60: nadiren/katılmıyorum; 2.61 - 3.40: bazen/kararsızım; 3.41 - 4.19: sık sık/katılıyorum; 4.20 - 5.00: her zaman/kesinlikle katılıyorum] kullanılmıştır. Korelasyon analizine yönelik bulgular yorumlanırken ise "0.00-0.25" arası çok zayıf, "0.26- 0.49" arası zayıf, "0.50- 0.69" arası orta, "0.70-0.89" arası yüksek, "0.90-1.00" arası çok yüksek olarak değerlendirilmiştir.

Veri setine yönelik analizlere başlamadan önce veriler normallik, varyans homojenliği, kayıp değerler (-), uç değerler (-) ve çoklu bağlantı varsayımları bakımından incelenmiştir. Normallik dağılımı için her iki ölçeğin tüm alt boyutlarına ilişkin çarpıklık değerleri [-.979 / .827] ile basıklık değerleri [-.819 / .687] Tablo 4 ve 7'de de görülebileceği gibi yaklaşık olarak ± 1 aralığında dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1 sınırları içinde olmasını Sosyal Bilimlerde normal dağılım için yeterli olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde histogram, gövde-yaprak (stem-and-leaf) ve Q-Q grafikleri de normal dağılımı desteklemektedir. Bu bulgular ışığında her iki veri setinin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, çoklu bağlantı varsayımını karşılayıp karşılamadığını sınamak için yapılan doğrusal regresyon analiz çıktıları incelendiğinde VIF değerlerinin [2.01 - 2.63], Durbin-Watson [1.80 - 2.30 \leq 5] ve değişkenler arası korelasyonel değerlerden yüksek ilişkili değişken olmadığı [.141/.73 \leq .80] tespit edilmiş ve bağımsız değişkenler için çoklu bağlantı varsayımının karşılandığı görülmüştür.

5. BULGULAR

Araştırmanın birinci alt amacı, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek

dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin ne düzeyde olduğu şeklindedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşleri

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Empati	399	4.06	.827	-.979	.555
İletişim Ortamı	399	3.93	.843	-.929	.687
Sınıf Yönetimi	399	3.87	1.05	-.690	-.537
İletişim Engelleri	399	3.83	.991	-.617	-.504
Öğretmenlerin İletişim Becerileri	399	3.92	.726	-.402	-.816

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri “katılıyorum” ($\bar{x}=3.92 \pm .726$) düzeyindedir. Ölçeğe ait alt boyutlardan “empati” alt boyutunun ($\bar{x}=4.06 \pm .843$), “iletişim ortamı” alt boyutunun ($\bar{x}=3.93 \pm .84$), “sınıf yönetimi” alt boyutunun ($\bar{x}=3.87 \pm 1.05$), “iletişim engelleri” alt boyutunun ise ($\bar{x}=3.83 \pm .99$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerileri ölçeğinin tüm alt boyutlarına yönelik görüşleri “katılıyorum” düzeyindedir.

Araştırmanın ikinci alt amacı DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerinin öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır? şeklindedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulara Tablo 5 ve Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 5. DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İletişim Becerilerinin Cinsiyet Değişkenine İncelenmesi

Değişkenler	Erkek N=188		Kız N=211		t	p
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss		
Empati	3.96	.864	4.15	.785	-2.202	.028*
İletişim Ortamı	3.83	1.05	4.01	.853	-2.082	.038
Sınıf Yönetimi	3.74	.922	3.90	.930	-1.565	.118
İletişim Engelleri	3.69	1.11	4.02	.965	-3.203	.001*
İletişim Becerileri	3.81	.768	4.02	.679	-2.917	.004*

Tablo 5’e göre, DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerileri öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kız öğrenciler ($\bar{x}=4.02 \pm .67$) erkek öğrencilere ($\bar{x}=3.81 \pm .77$) göre öğretmenlerinin *iletişim becerilerine* [t (397) = -2.511, p < .05] daha fazla

sahip olduğunu düşünmektedir. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin iletişim becerilerinin *empati* [$t(397) = -2.202, p < .05$], *iletişim ortamı* [$t(397) = -2.08, p < .05$], *iletişim engelleri* [$t(397) = -3.203, p < .05$] alt boyutlarında ve iletişim becerileri genel toplamında kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik tutumlarının tüm alt boyutlarda sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (One way Anova) ile incelenmiş ve Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşlerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine göre İncelenmesi

Değişkenler	9*		10*		11*		12*		F	p
	n=90	n=70	n=137	n=102	n=137	n=102	n=102	n=102		
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss		
Empati	4.13	.915	4.15	.747	4.05	.808	4.06	.828	.888	.448
İletişim Ortamı	4.05	.870	4.10	.756	3.86	.856	3.79	.838	2.189	.083
Sınıf Yönetimi	3.85	.998	3.82	.963	3.82	.958	3.82	1.06	.030	.993
İletişim Engelleri	3.93	1.07	3.97	1.04	3.82	1.05	3.81	1.04	.557	.644
İletişim Becerileri	3.99	.806	4.01	.699	3.89	.713	3.84	.729	1.069	.362

$p < .05$; 9*: 9. sınıf; 10*: 10. sınıf; 11*: 11. sınıf; 12*: 12. sınıf. Levene varyans eşitliği testine göre gruplar [$p > .05$] homojen dağılmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik tutumlarının tüm alt boyutlarda sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın üçüncü alt amacı öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları ne düzeyde olduğu şeklindedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulara Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumları

Değişkenler	n	\bar{x}	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Sevme	399	4.08	.888	-1.02	.274
İlgi	399	3.77	.873	-.563	-.339
Güven	399	4.00	.943	-.964	.160
İstek	399	2.97	1.08	.105	-.819
Fayda	399	2.23	1.28	.827	-.491
Derslere Yönelik Tutum	399	3.41	.702	.086	-.580

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları "katılıyorum" ($\bar{x}=3.41 \pm .70$) düzeyinin başlangıcında,

“kararsızım” düzeyinin hemen üstünde olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğe ait alt boyutlardan “sevme” alt boyutunun ($\bar{x}=4.08 \pm .88$), “ilgi” alt boyutunun ($\bar{x}=3.77 \pm .87$), “güven” alt boyutunun ($\bar{x}=4.00 \pm .94$), “istek” alt boyutunun ($\bar{x}=2.97 \pm 1.08$) ve “fayda” alt boyutunun ($\bar{x}=2.23 \pm 1.28$) olduğu görülmektedir.

Araştırmanın dördüncü alt amacı öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları ile cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığı şeklindedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulara Tablo 8 ve Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Değişkenler	Erkek N=188		Kız N=211		t	p
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss		
Sevme	3.95	.927	4.20	.836	-2.87	.004*
İlgi	3.66	.874	3.85	.864	-2.15	.032*
Güven	3.93	.954	4.06	.932	-1.40	.160
İstek	2.95	1.07	2.98	1.10	-.249	.803
Fayda	2.22	1.26	2.23	1.30	-.042	.510
Derslere Yönelik Tutum	3.34	.688	3.47	.711	-1.729	.085

Tablo 8’e göre, DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik öğrenci tutumlarından *sevme* alt boyutunda [$t(397) = -2.87, p < .05$] ve *ilgi* alt boyutunda [$t(397) = -2.15, p < .05$] cinsiyete göre kız katılımcıların lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre DKAB ve İHL meslek derslerine daha istekli ve ilgili oldukları görülmektedir. Bu durum DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik genel tutuma da -anlamlı bir farklılık oluşturmasa da- yansımaktadır.

Öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ile Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Değişkenler	9*		10*		11*		12*		F	p	Fark **
	n=90	n=70	n=137	n=102							
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	Ss	\bar{x}	Ss			
Sevme	4.24	.874	4.16	.812	4.02	.926	3.97	.888	1.92	.125	-
İlgi	3.88	.890	3.76	.902	3.72	.864	3.73	.853	.729	.535	-
Güven	4.15	.955	3.99	1.01	3.91	.976	3.99	.828	1.151	.328	-
İstek	3.05	1.19	3.05	1.09	2.90	1.05	2.91	1.09	.571	.634	-
Fayda	2.11	1.27	2.38	1.32	2.27	1.24	2.22	1.28	.787	.416	-
Derse Tutum	3.49	.728	3.47	.714	3.37	.701	3.35	.672	.950	.416	-

9*: 9. sınıf; 10*: 10. sınıf; 11*: 11. sınıf; 12*: 12. sınıf. **Post-Hoc testleri olarak Tukey testi kullanılmıştır Levene varyans eşitliği testine göre gruplar [$p>.05$] homojen dağılmıştır.

Tablo 9 incelendiğinde, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarının [$F(3, 395) = .950, p > .05$] sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durum tüm alt boyutlar için de geçerlidir.

Araştırmanın beşinci alt amacı din dersleri öğretmenlerinin iletişim becerileri ile öğrencilerin din derslerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? şeklindedir. Bu doğrultuda elde edilen korelasyon analizine yönelik bulgulara Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin İletişim Becerileri ile Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Değişkenler		1	2	3	4	5	6	7	8	9
yön.	Sevme	1	,646*	,739*	,606*	-,097	,468*	,438*	,389*	,412*
	İlgi		1	,674*	,633*	,054	,487*	,467*	,347*	,342*
	Güven			1	,573*	-,061	,467*	,417*	,299*	,283*
Derse tutum	İstek				1	,141*	,347*	,319*	,220*	,205*
	Fayda					1	-,030	-,008	-,133*	-,070
	Empati						1	,738*	,364*	,417*
İletişim becerileri	İletişim Ortamı							1	,311*	,388*
	Sınıf Yönetimi								1	,709*
	İletişim									1
	Engelleri									

*Anlamlı fark düzeyi 0.01.

Öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları arasındaki ilişki Tablo 10'da verilmiştir.

Buna göre, öğretmenlerin iletişim becerileri *empati* boyutu ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini sevme ($r=.468, p < .01$), ilgi ($r=.487, p < .01$), güven ($r=.467, p < .01$) ve istek ($r=.347, p < .01$) boyutları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Öğretmenlerin iletişim becerileri *empati* boyutu ile fayda ($r = -.310$) boyutu arasında ise anlamlı ilişki bulunamamıştır. Öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin iletişim becerileri iletişim alt boyutu ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini sevme ($r=.438, p < .01$), ilgi ($r=.467, p < .01$), güven ($r=.417, p < .01$) ve istek($r=.319, p < .01$) boyutları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Fayda ($r= -.008$) boyutunda ise anlamlı ilişki bulunamamıştır. Öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin iletişim becerileri *sınıf yönetimi* alt boyutu ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini sevme ($r=.389, p < .01$), ilgi ($r=.347, p < .01$), güven ($r=.299, p < .01$) ve istek ($r=.220, p < .01$) boyutları arasında zayıf düzeyde

pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Fayda ($r = -.133$) boyutunda ise anlamlı ilişki bulunamamıştır. Öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin iletişim becerileri *iletişim engelleri* alt boyutu ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini sevme ($r = .412$, $p < .01$), ilgi ($r = .342$, $p < .01$), güven ($r = .283$, $p < .01$) ve istek ($r = .205$, $p < .01$) boyutları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Fayda ($r = .016$) boyutunda ise anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Araştırmanın altıncı alt amacı DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerileri, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarını yordamakta mıdır? şeklindedir. Bu doğrultuda oluşturulan regresyon modeline yönelik bulgulara Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin İletişim Becerileri Alt Boyutlarının Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Sevme Alt Boyutuna Etkisi

Model	Sevme**								
	B	SH	β	F	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	t	p
Sabit (constant)	1.408			→		6.63			.001*
Empati	.249	.069	.232					3.60	.001*
İletişim Ortamı	.172	.066	.163					2.58	.010*
Sınıf Yönetimi	.135	.054	.151	41.843	.546	.298	.291	2.49	.013*
İletişim Engeli	.123	.053	.145					2.33	.020*
Durbin Watson	2.019<5			VIF (varyans artış faktörü)			2.03-2.32		

B: Standardize edilmemiş beta; SH: Standart hata; β : Standart beta. Sevme**: Bağımlı değişken

Tablo 11'de görüldüğü gibi, öğrenci algılarına göre öğretmenlerin iletişim becerileri alt boyutları bağımsız değişkenlerinin (empati, iletişim, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri) öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *sevme* bağımlı değişkenine etkisini test etmek için oluşturulan regresyon modeli [(F (4, 394) = 41.843, $p < .001$; R²: .298)] istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Modelde bu dört bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama gücüne bakıldığında, öğretmenlerin iletişim becerileri davranışlarının öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *sevme* boyutunu %29 oranında açıkladığı görülmüştür (Düzeltilmiş R² = .291). Öte yandan, bağımsız değişkenlerin bireysel anlamlılık testleri incelendiğinde, *empati* [B = .249/SH: .069; $\beta = .232$; t (394) = 3.60; $p < .01$] ve *iletişim ortamı* [B = .172/SH: .066; $\beta = .163$; t (394) = 2.58; $p < .01$] bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *sevme* üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, *sınıf yönetimi* [B = .135/SH: .054; $\beta = .151$; t (394) = 2.49; $p < .01$] ve *iletişim engeli* [B = .123/SH: .053; $\beta = .145$; t (394) = 2.33; $p < .05$]

bağımsız değişkenleri de öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *sevme* boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, empati, iletişim ortamı, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri yordayıcı değişkenlerinin her iki (standartlaştırılmamış ve standartlaştırılmış) katsayılara referansla *sevme* bağımlı değişkeni üzerinde güçlü tahmin gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, empati bağımsız değişkeninde bir standart sapma artışı, diğer değişkenler sabit tutulurken öğrencilerin din derslerini *sevme* boyutunda .232; iletişim ortamında .163; sınıf yönetiminde .151 ve iletişim engelleri boyutunda .145 birimlik standart sapma artışı sağlamaktadır.

Tablo 12. Öğretmenlerin İletişim Becerileri Alt Boyutlarının Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İlgisi Alt Boyutuna Etkisi

Model	İlgi**									
	B	SH	β	F	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	t	p	
Sabit (Constant)	1.14 (.210)			→		5.44				.001*
Empati	.268	.068	.254					3.94		.001*
İletişim Ortamı	.222	.066	.214					3.38		.001*
Sınıf Yönetimi	.141	.053	.160	40.75	.540	.293	.286	2.64		.009*
İletişim Engelleri	.033	.052	.039					.633		.527
Durbin Watson	2.02<5			VIF (varyans artış faktörü)				2.03-2.33		

B: Standardize edilmemiş beta; SH: Standart hata; β : Standart beta. İlgi**: Bağımlı değişken

Öğrenci algılarına göre, öğretmenlerin iletişim becerilerinin alt boyutlara göre DKAB ve İHL meslek derslerini *ilgi* bağımlı değişkenine etkisi Tablo 12’de verilmiştir. Oluşturulan regresyon modeli [(F (4, 394) = 40.75, p <.001; R²: .293)] istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Modelde bu dört bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama gücüne bakıldığında, öğretmenlerin iletişim becerileri davranışlarının öğrencilerin din derslerinin *ilgi* boyutunu %29 oranında açıkladığı görülmüştür (Düzeltilmiş R² = .286). Diğer taraftan, bağımsız değişkenlerin bireysel anlamlılık testleri incelendiğinde, *empati* [B = .268/SH: .068; β = .254; t (394) = 3.94; p <.01]; *iletişim ortamı* [B = .222/SH: .066; β = .214; t (394) = 3.38; p <.01] ve *sınıf yönetimi* [B = .141/SH: .053; β = .1601; t (394) = 2.64; p <.01] bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *ilgi* üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, empati, iletişim ortamı ve sınıf yönetimi yordayıcı değişkenlerinin her iki (standartlaştırılmamış ve standartlaştırılmış) katsayılara referansla *ilgi* bağımlı değişkeni üzerinde güçlü yordayıcıları

olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, empati bağımsız değişkeninde bir standart sapma artışı, diğer değişkenler sabit tutulurken öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine ilgi alt boyutunda .254; iletişim ortamında .214 ve sınıf yönetiminde .160 birimlik bir standart sapma artışı sağlamaktadır.

Tablo 13. Öğretmenlerin İletişim Becerileri Alt Boyutlarının Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Güven Alt Boyutuna Etkisi

Model	Güven**								
	B	SH	β	F	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	t	p
Sabit (Constant)	1.420 (.234)	→				6.076			.001*
Empati	.352	.076	.309					4.632	.001*
İletişim Ortamı	.163	.073	.146					2.226	.001*
Sınıf Yönetimi	.139	.059	.146	32.264	.497	.247	.239	2.339	.001*
İletişim Engelleri	-.005	.058	-					-.092	.927
Durbin Watson	2.03<5			VIF (varyans artış faktörü)				2.16-2.32	

B: Standardize edilmemiş beta; SH: Standart hata; β : Standart beta. Güven**: Bağımlı değişken

Tablo 13'te gösterildiği gibi, öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin iletişim becerileri alt boyutlarının DKAB ve İHL meslek dersleri *güven* bağımlı değişkenine etkisini test etmek için oluşturulan regresyon modeli [(F (4, 394) = 32.264, p <.001; R²: .247)] istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Modelde bu dört bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama gücüne bakıldığında, öğretmenlerin iletişim becerileri davranışlarının öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri *güven* boyutunu %24 oranında açıkladığı görülmüştür (Düzeltilmiş R² = .239). Öte yandan, bağımsız değişkenlerin bireysel anlamlılık testleri incelendiğinde, *empati* [B = .352/SH: .076; β = .309; t (394) = 4.63; p <.01]; *iletişim ortamı* [B = .163/SH: .073; β = .146; t (394) = 2.226; p <.01] ve *sınıf yönetimi* [B = .139/SH: .059; β = .146; t (394) = 2.39; p <.01] bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine *güven* üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu bulgusuna işaret etmektedir. Bu bulgu, empati, iletişim ortamı ve sınıf yönetimi iletişim engelleri yordayıcı değişkenlerinin her iki (standartlaştırılmamış ve standartlaştırılmış) katsayılara referansla *güven* bağımlı değişkeni üzerinde güçlü bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, empati bağımsız değişkeninde bir standart sapma artışı, diğer değişkenler sabit tutulurken öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine *güven* boyutunda .309; iletişim ortamında .146; sınıf yönetiminde .146 birimlik standart sapma artışı sağlamaktadır.

Tablo 14. Öğretmenlerin İletişim Becerileri Alt Boyutlarının Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İstek Alt Boyutuna Etkisi

Model	İstek**								
	B	SH	β	F	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	t	p
Sabit (Constant)	.742 (.289)	→				2.572			.010*
Empati	.283	.094	.215					3.021	.003*
İletişim Ortamı	.169	.090	.131					1.872	.062
Sınıf Yönetimi	.122	.073	.111	15.766	.371	.138	.129	1.663	.097
İletişim Engelleri	-.015	.072	-					-.203	.839
Durbin Watson	1.976<5			VIF (varyans artış faktörü)				2.03-2.36	

B: Standardize edilmemiş beta; SH: Standart hata; β : Standart beta. İstek**: Bağımlı değişken

Tablo 14'te de görüldüğü gibi, öğrenci algılarına göre öğretmenlerin iletişim becerileri alt boyutları bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine *istek* boyutunda etkisini test etmek için oluşturulan regresyon modeli [(F (4, 394) = 15.766, p <.001; R²: .129)] istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Modelde bu dört bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücüne bakıldığında, öğretmenlerin iletişim becerileri davranışlarının öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik *istek* boyutunun %13'ünü açıklamaktadır (Düzeltilmiş R² = .134). Bununla birlikte, bağımsız değişkenlerin bireysel anlamlılık testleri incelendiğinde, sadece empati [B = .283/SH: .094; β = .215; t (394) = 3.02; p <.01] bağımsız değişkeninin öğrencilerin din derslerine *istek* boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, yordayıcı değişken olan empatinin her iki (standartlaştırılmamış ve standartlaştırılmış) katsayılara referansla *istek* bağımlı değişkeni üzerinde güçlü bir tahmin gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, empati bağımsız değişkeninde bir standart sapma artışı, diğer değişkenler sabit tutulurken öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine *istek* boyutunda .215 standart sapma artışı sağlar.

Tablo 15. Öğretmenlerin İletişim Becerileri Alt Boyutlarının Öğrencilerin DKAB ve İHL Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Fayda Alt Boyutuna Etkisi

Model	Fayda**								
	B	SH	β	F	R	R ²	Düzel. R ²	t	p
Sabit	2.89 (.255)	→				11.33			.001*
Sınıf Yönetimi	-.173	.064	-	7.1 7	.133	.018	.015	-	.008*
Durbin Watson	1.843<5			VIF (varyans artış faktörü)				2.05-2.63	

B: Standardize edilmemiş beta; SH: Standart hata; β : Standart beta. Fayda**: Bağımlı

değişken

Tablo 15'te görüldüğü gibi, öğrenci algılarına göre öğretmenlerin iletişim becerileri alt boyutlarından *sınıf yönetimi* bağımsız değişkeninin öğrencilerin DKAB ve İHL meslek dersleri *fayda* bağımlı değişkenine etkisini test etmek için oluşturulan regresyon modeli [(F (1, 397) = 7.17, p <.001; R²: .018)] istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Modelde uyumlu bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama gücüne bakıldığında, öğretmenlerin iletişim becerilerinden *sınıf yönetimi* davranışlarının öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik *fayda* boyutunu %1.5'ini açıkladığı görülmüştür (Düzeltilmiş R² = .015). Bireysel anlamlılık testi incelendiğinde, [B = -.173/SH: .064; β = -.133; t (397) = 2.679; p <.01] *sınıf yönetimi* bağımsız değişkeninin öğrencilerin din derslerinin *fayda* boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, yordayıcı değişken olan *sınıf yönetiminin* her iki (standartlaştırılmamış ve standartlaştırılmış) katsayılara referansla *fayda* bağımlı değişkeni üzerinde güçlü bir tahmin gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, *sınıf yönetimi* bağımsız değişkeninde bir standart sapma artışı öğrencilerin din dersleri *fayda* boyutunda .1.5 standart sapma azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bu araştırmada, DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerinin ve öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarının belirlenerek çeşitli değişkenlere göre incelenmesi ve öğretmenlerin iletişim becerilerinin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarını yordama düzeyinin araştırılması amaçlanmıştır.

Öğrenciler, DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine “katılıyorum” düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Bu bulguya göre İlahiyat Koleji'nde görev yapan DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin öğrencilerle iletişim becerileri yüksek düzeydedir. Bu sonucun Uzun, Özdem ve Kara (2018) tarafından yapılan araştırmada elde edilen sonuçlarla aynı olduğu görülmektedir. Araştırmaya göre imam hatip ve Anadolu lisesindeki öğrencilerin, öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin görüşleri meslek lisesindeki öğrencilerden daha yüksektir.³⁶

Öğrenciler, DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerine yönelik özellikle “empati” alt boyutunda yer alan maddelere yüksek düzeyde katılım sağlamaktadırlar. Bu durum öğrenci ve öğretmen ilişkilerinin yoğun bir şekilde yaşandığı okul ortamında öğretmenlerin empati becerilerinin öğrencilerle sağlıklı bir iletişim kurabilmesi için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Öğrencilerinin bireysel dünyalarına giremeyen, sadece öğretim programında yer alan konulara odaklanan ve

³⁶ Uzun vd., “Öğretmenlerin İletişim Becerileri”, 632.

öğrencinin duygularını anlamayan, onların ne düşündüğünü önemsemeyen öğretmenler sağlıklı bir iletişim kuramamaktadırlar.³⁷

DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerileri, cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kız öğrencilerin ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve sınıf yönetimi alt boyutu haricinde tüm boyutlarda kızlar lehine anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte cinsiyet değişkenine göre sadece sevmeye ve ilgi boyutlarında kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Alanyazında öğretmenlerin iletişim becerileri üzerine yapılan araştırmalarda, cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek öğrencilerin derslere karşı ilgi ve dikkat düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir.³⁸ Bu durum çalışmamızda elde edilen sonuçlarla da benzer niteliktedir. Öğrencilerin diğer derslerde olduğu gibi DKAB ve İHL meslek derslerinde benzer davranışlar sergilemesi erkek öğrencilere göre kız öğrencilerin derslere karşı daha uyumlu olmaları ile izah edilebilir. Araştırmada sınıf düzeyi değişkenine göre ise öğretmenlerin iletişim becerilerine yönelik tutumlarının tüm alt boyutlarda istatistiki açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Öğrenciler DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutum ölçeğinde yer alan maddelere “kararsızım” düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Bu bulguya göre öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç alanyazında KKTC devlet ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin din dersine yönelik tutumlarının incelendiği benzer bir araştırmada elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.³⁹ Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen bu sonuçlar KKTC’de ortaokul seviyesinde de öğrencilerin DKAB derslerine yönelik tutumlarının yüksek düzeylerde olmasa da olumlu bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin, DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutum ölçeği “sevme” alt boyutunda yer alan maddelere yüksek düzeyde, “fayda” alt boyutunda yer alan maddelere ise en düşük düzeyde katılım sağladıkları görülmektedir. Araştırmanın çalışma evreni olan eğitim kurumunun KKTC’de din eğitimi müfredatının uygulandığı bir devlet okulu olması ve araştırmaya katılan öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik

³⁷ Aynur Pala, “Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/23 (2008), 22.

³⁸ Zeynep Çetinkaya, “Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 19/2 (2011), 567; Gülsün Erigüç - Hüseyin Eriş, “Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İletişim Becerileri: Harran Üniversitesi Örneği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12/46 (2013), 232; Uzun vd., “Öğretmenlerin İletişim Becerileri”, 631; Zafer Yıldız, “Din Görevlisi Adaylarının İletişim Becerisi Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2016), 107.

³⁹ Kalkan vd., “Din Dersine Yönelik Öğrenci Tutumları”, 29.

tutumlarının olumlu olmasına karşın yüksek düzeyde olmaması ayrı bir tartışma konusu olacak mahiyettedir. Sevme ve fayda boyutlarının birbirinden tamamen farklı düzeylerde çıkmasının çeşitli sebepleri olabilir. Bu sebeplerin tespiti için bu konuda kanıta dayalı araştırmaların yapılması faydalı olacaktır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini sevme, güven ve ilgi boyutlarına yönelik ortalamaları yüksektir. Ancak bu derslere yönelik ölçekteki istek ve fayda boyutlarının düşük olması, öğrencilerin gelecek hayatlarında öğrendikleri bilginin kendilerine nasıl bir fayda sağlayacağını bilmedikleri şeklinde ifade edilebilir. Derslere karşı istekli olma ve derslerin faydasına yönelik öğrenci tutumlarının sadece DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik değil diğer derslere yönelik genel bir algı olduğu da söylenebilir. Kalkan, Koç ve Karadağ (2017) tarafından yapılan bir araştırmada bu durumun sebeplerinden birisinin KKTC eğitim sisteminde uygulanan herhangi bir dersten başarılı sayılma kriterleri ve sınıf geçme tüzüğü uygulamaları olduğu ifade edilmektedir.

Araştırma kapsamında cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarının sevme ve ilgi boyutu hariç diğer tüm alt boyutlarda istatistiki açıdan anlamlı düzeye ulaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre DKAB ve İHL meslek derslerine daha ilgili ve istekli olduklarını göstermektedir. Bu durum DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik genel tutuma da -anlamlı bir farklılık oluşturmasa da- yansımaktadır. KKTC'deki devlet ortaokullarında öğrenim gören öğrenciler üzerine yapılan bir araştırmada erkek öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.⁴⁰ Araştırma bulgularıyla benzer şekilde Kaya (2001) ve Arıcı (2008) tarafından yapılan araştırmalarda öğrencilerin DKAB dersine yönelik genel tutumları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.⁴¹ Zengin (2013) ve Gencer (2020) tarafından Türkiye örnekleminde yapılan araştırma sonuçlarında ise bu durum erkek öğrencilerin lehinedir.⁴² Araştırma sonuçları ile alanyazında elde edilen sonuçların birbiriyle örtüşmemesinin nedeni araştırma evrenlerinin farklı olmasıyla izah edilebilir.

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin DKAB ve İHL meslek

⁴⁰ Kalkan vd., "Din Dersine Yönelik Öğrenci Tutumları", 28.

⁴¹ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları"; İsmail Arıcı, "Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2008), 161-175.

⁴² Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları", 298; Nevzat Gencer, "Alevi Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları Üzerine Bir Değerlendirme", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2020), 116.

derslerine yönelik tutumlarında sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durum tüm alt boyutlar için de geçerlidir. Alanyazında yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçların araştırma kapsamında elde edilen sonuçla benzer nitelikte olmadığı görülmektedir.⁴³ Sınıf ve cinsiyet değişkenine göre alanyazındaki farklılaşma araştırma evreninden kaynaklanabileceği gibi araştırmanın ortaöğretim düzeyinde gerçekleşmesi ile de ilgili olduğu düşünülebilir.

DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerileri ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizinden elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı yönde ilişkiler olduğu görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin öğrencilerle başarılı ve sağlıklı bir iletişim süreci yaşama durumlarında öğrencilerin din derslerine yönelik tutumlarının olumlu yönde arttığı sonucunu göstermektedir. Öğretmenlerin öğrencileriyle olan iletişimlerinde başta empati olmak üzere iletişim ortamı ve sınıf yönetimi konularında olumlu davranışlar sergileme durumu arttıkça, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik ilgilerinin artmasına ve derslerini daha çok sevmelerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada, öğretmenlerin iletişim becerileri alt boyutları bağımsız değişkenlerinin (empati, iletişim, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri) modele birlikte eklendiğinde standartlaştırılmış katsayılara referansla öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *sevme* (%29) bağımlı değişkeninin güçlü ve anlamlı yordayıcıları olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, öğrenci algılarına göre öğretmenler empati, iletişim, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri bağlamında öğrencilerle olumlu bir iletişim iklimi oluşturduklarında öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerini *sevme* düzeyinde artış olabileceği anlamına gelmektedir. Bu olumlu etki en yüksek empati boyutunda, sonrasında ise sırasıyla iletişim ortamı, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri boyutlarında görülmektedir. Araştırmada, öğretmenlerin iletişim becerileri (empati, iletişim ve sınıf yönetimi) davranışlarının öğrencilerin din derslerine *ilgi* (%29) ve *güven* boyutlarında (%24) da olduğu ortaya konulmuştur.

Öğretmenlerin iletişim becerilerinden empati, iletişim, sınıf yönetimi ve iletişim engelleri alt boyutları modele birlikte eklendiğinde standartlaştırılmış katsayılara referansla öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine *istek* (%13) ve *fayda* (%1.5) bağımlı değişkenlerinin anlamlı birer yordayıcıları olduğu sonucuna ulaşılmakla birlikte öğrencilerin

⁴³ Kalkan vd., "Din Dersine Yönelik Öğrenci Tutumları", 29; Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 76; Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları", 299.

istekliliğinin sadece iletişim becerilerinden öğretmenlerin empati davranışı sergilemeleri ile ve faydalılığın ise sadece sınıf yönetimi iletişim becerileri ile ilişkili olması dikkat çekici bulunmuştur. Bu durum öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine isteklilik tutumlarının geliştirilmesinde ilgili branş öğretmenlerinin empati kurma becerileriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Sınıf yönetiminin, öğretim yönteminin önemli bir bileşeni olduğu düşünüldüğünde derslerin anlaşılabilirliğinin ya da derslerden en üst düzeyde fayda sağlamanın yolunun, öğretmenlerin sınıf yönetim süreçlerinde gösterdikleri performansa bağlı olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin iletişim becerilerinin, öğrenci tutumları üzerindeki etkisi bağlamında şu önerilerde bulunulmuştur:

a) Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin, iletişim becerileri, öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumlarını etkilemektedir. Etkili iletişim becerileri konusunda öğretmen farkındalığının artırılması için seminer, kurs vb. etkinlikler düzenlenmesi önerilmektedir.

b) Öğretmenlerin öğrencilerle sağlıklı bir iletişim kurma düzeyleri ile öğrencilerin din derslerine yönelik tutumları arasındaki etkinin güçlendirilmesi için sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerin artırılması önerilmektedir.

c) Öğrencilerin, din eğitimi verilen bir kurum olarak Hala Sultan İlahiyat Koleji ve DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenleri hakkındaki algılarını betimleyen nitel bir araştırma hazırlamanın, alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

d) Öğrencilerin İlahiyat Koleji'ni tercih etme durumları hakkında yapılacak nitel bir araştırmanın öğrencilerin derslere yönelik tutumlarının belirlenmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Sınırlılıklar:

Araştırmanın birincil sınırlılığı, çalışma verilerinin pandemi sürecinde uzaktan/online eğitim sürecinde toplanması nedeniyle öğrencilerin tamamı araştırmaya dahil edilememiştir. Bu durum elde edilen sonuçların genelleme ve ilerleyen süreçte değişme potansiyeline sahip olma sınırlılığını ortaya çıkarmaktadır. Araştırma evreninde yalnızca bir eğitim kurumunun olması, Türkiye ile yakın kültürel bağlara sahip olmasına rağmen KKTC'nin kendine özgü sosyo-kültürel yapısı, araştırmanın genellebilirliğini sınırlandırma potansiyeline sahip bir diğer olgudur. Ayrıca iletişimin, kaynak, mesaj ve alıcı olmak üzere üç boyutlu bir yapıya sahip olması, öğretmen/kaynak, öğrenci/alıcının bireysel farklılıklarının sınırlılık olarak dikkate alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, Aytaç - Turan, Selahattin. *Okullarda Etkili İletişim*. Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- Akduman, Gülbeniz vd. "İletişim Becerileri Üstünde Empati ve Psikolojik Sağlamlığın Etkisi: Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri ve Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Öğrencileriyle Karşılaştırmalı Bir Araştırma". *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/4 (2018), 765-775. <https://doi.org/10.29106/fesa.494713>
- Altaş, Nurullah. "Öğrenci Velilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Karşı Tutum Düzeylerinin Dini Tutum Düzeyleriyle İlişkisi (Ön Araştırma)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/1 (2004), 85-105. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000179
- Arıcı, İsmail. "Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2008), 161-175.
- Atalay, Talip. "Öğretmen ve Müfredat Ekseninde KKTC'de Örgün Din Öğretimi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7 (20 Temmuz 2004), 7-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/312459>
- Atasoy, Ramazan - Özden, Celalettin. "Sınıfta Öğretim". *21. Yüzyıl Okullarını Yeniden Düşünmek*. Ankara: Pegem Akademi, 2021.
- Balaban Salı, Jale. "Tutumların Öğretimi". *İçerik Türlerine Dayalı Öğretim*. ed. Ali Şimşek. 133-162. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995.
- Claus, Christopher J. vd. "The Relationship Between Instructor Misbehaviors and Student Antisocial Behavioral Alteration Techniques: The Roles of Instructor Attractiveness, Humor, and Relational Closeness". *Communication Education* 61/2 (2012), 161-183. <https://doi.org/10.1080/03634523.2011.647922>
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı; Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Çetinkaya, Zeynep. "Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 19/2 (2011), 567-576.
- Elkatmış, Metin - Ünal, Emre. "Sınıf Öğretmeni Adaylarının İletişim Beceri Düzeylerine Yönelik Bir Çalışma". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/1 (2014), 107-121.
- Eriğüç, Gülsün - Eriş, Hüseyin. "Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İletişim Becerileri: Harran Üniversitesi Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12/46 (2013), 232-254.
- Eurydice. *Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe* (2019).
- Gencer, Nevzat. "Alevi Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları Üzerine Bir Değerlendirme". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2020), 85-118. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.534552>
- Gürşimşek, Işık vd. "Öğretmen Adaylarının Duygusal Zekaları ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişki". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16 (2008), 1-11.
- Gürüz, Demet - Eğinli, Aysen Temel. *Kişilerarası İletişim: Bilgiler-Etkiler-Engeller*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2008.
- Hoşgörür, Vural. "İletişim". *Sınıf Yönetimi*. ed. Zeki Kaya. 149-179. Ankara: Pegem Akademi, 17. Basım, 2019.
- Kalkan, Ümit vd. "Din Dersine Yönelik Öğrenci Tutumlarının İncelenmesi: KKTC Örneği". *Turkish Studies - Religion* 16/1 (2021), 17-31. <https://dx.doi.org/10.47091/TurkishStudies.48840>

- Karadağ, Mehmet - Kalkan, Ümit. "Teaching Application Problems of Religious Culture and Moral Knowledge Pre-service Teachers (Case of TRNC)". *Asia-Pacific Journal of Educational Management Research* 6/2 (2021), 45-56. <http://dx.doi.org/10.21742/ajemr.2021.6.2.04>
- Karahan, Berna Ürün. "Okumaya Yönelik Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 26/1 (2018), 67-73. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.375179>
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık, 1994.
- Kaya, Mevlüt. "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12 (2001), 43-78. <https://doi.org/10.17120/omuifd.50317>
- Kutlu, Mustafa - Ocak, İjlal. "Öğretmenlerin İletişim Becerileri ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi* 6/2 (2020), 100-124.
- MEB. "Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu". Kurumsal. 2023vizyonu.meb.gov.tr. 2018. https://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- Nurçin, Volkan. *Kıbrıs'ta Din Eğitiminin Dönüşümü ve Türkiye'nin Etkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019.
- Özdemir, Şuayip - Çelik, Rahime. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 7-20. <https://doi.org/10.18498/amauiifd.325822>
- Özen, Fatmanur. "Etkili Öğretmenlerin Dünü Bugünü". *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 1/1 (2019), 142-168.
- Pala, Aynur. "Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/23 (2008), 13-23.
- Piji Küçük, Duygu. "Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı Öğrencilerinin İletişim ve Problem Çözme Becerileri". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 32/1 (2012), 33-54.
- Sabuncuoğlu, Zeynep - Gümüş, Murat. *Örgütlerde İletişim*. Arıkan Yayıncılık, 2008.
- Saraçoğlu, Asuman Seda vd. "Öğretmen Adaylarının İletişim ve Problem Çözme Becerileri İle Okuma İlgi ve Alışkanlıkları Arasındaki İlişki". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2 (2009), 187-206.
- Solmuş, Tarık. *İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler*. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004.
- Şahingöz, Selçuk. "Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sınıf Yönetimine İlişkin Bilişsel Algılarının Değerlendirilmesi". *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/1 (2021), 284-315. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.863207>
- Tümekaya, Songül - Asar, Çiğdem. "İlkokul Yöneticilerinin İletişim Becerilerine İlişkin Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26/1 (2017), 243-258.
- Uzun, Tefik vd. "Öğretmenlerin İletişim Becerileri ile Öğrencilerin Ders İlgileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/3 (2018), 622-636. <https://doi.org/10.17556/erziefd.376135>
- Ülken, Hilmi Ziya. *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1967.
- Yıldız, Derya vd. "Öğretmenlerin İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği' Geliştirme Çalışması". *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 6/1 (2018), 48-67. <https://doi.org/10.16916/aded.345518>
- Yıldız, Zafer. "Din Görevlisi Adaylarının İletişim Becerisi Algılarının Çeşitli

- Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2016), 107-130. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.258532>
- Zengin, Mahmut. "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/25 (2013), 271-301.
- Zimbardo, Philip G. - Gerrin, Richard J. *Psikolojiye Giriş Psikoloji ve Yaşam*. çev. Gamze Sart. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 19. Basım, 2015.

 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

 Yazar(lar) / Author(s): Ümit Kalkan (ÜK), Ramaz Atasoy (RA), Mehmet Karadağ (MK).

 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

 Yazar Katkıları / Author Contributions:

Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study	: ÜK (%40), RA (%30), MK (%30)
Veri Toplanması / Data Collection	: ÜK (%40), RA (%20), MK (%40)
Veri Analizi / Data Analysis	: ÜK (%15), RA (%70), MK (%15)
Yazım / Writing up	: ÜK (%40), RA (%30), MK (%30)
Gönderim ve Revizyon / Submission and Revision	: ÜK (%50), RA (%25), MK (%25)

 Çıkar Çatışması / Conflict of Interests: Yazar(lar), çıkar çatışması olmadığını beyan eder(ler). / The authors declare that they have no competing interests.